

**Comisiwn Ffiniau
i Gymru**

**Boundary Commission
for Wales**

ADRODDIAD BLYNYDDOL

YR IAITH GYMRAEG

2020 - 2021

Y COMISIWN FFINIAU I GYMRU
ADRODDIAD BLYNYDDOL YR IAITH GYMRAEG 2020 - 2021

MYNEGAI

- 1. Cyflwyniad**
- 2. Trosolwg o 2020-21**
- 3. Gweithredu'r Safonau**

Mae'r ddogfen hon ar gael yn Saesneg

1. Cyflwyniad

Mae'r Comisiwn Ffiniau i Gymru wedi mabwysiadu'r egwyddor, wrth gynnal busnes cyhoeddus yng Nghymru, y bydd yn trin y Gymraeg a'r Saesneg ar y sail eu bod yn gyfartal.

Y Comisiwn sy'n gyfrifol am gymeradwyo'r adroddiad hwn; yr Ysgrifennydd, Mrs Shereen Williams, a ddrafftiodd yr adroddiad. Paratowyd yr adroddiad yn unol ag arweiniad Comisiynydd y Gymraeg ar gyfer adroddiadau blynyddol.

Mae Ysgrifenyddiaeth y Comisiwn yn cael ei rhannu trwy gytundeb â'n chwaer-sefydliad, sef Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru (CFfDLC). Oherwydd y trefniant gweithio ar y cyd hwn, mae'r Comisiwn Ffiniau i Gymru wedi mabwysiadu Safonau'r Gymraeg sy'n berthnasol i CFfDLC, a lluniwyd yr adroddiad hwn ar y sail honno.

Mae'r Comisiwn Ffiniau i Gymru yn Gorff Cyhoeddus Anadrannol cynghorol a noddir ac a ariennir gan Swyddfa'r Cabinet. Mae'r Comisiwn yn cynnal ei gyfarfodydd yn ei swyddfeydd yng Nghaerdydd, ac mae'n cael cymorth Ysgrifenyddiaeth (sydd hefyd yn cynorthwyo CFfDLC). Mae'r Comisiwn Ffiniau i Gymru wedi'i gyfansoddi o dan atodlen 1 i Ddeddf Etholaethau Seneddol 1986 gyda'r aelodaeth ganlynol:

Cadeirydd	Llefarydd Tŷ'r Cyffredin
Dirprwy Gadeirydd	Barnwr yr Uchel Lys wedi'i benodi gan yr Arglwydd Ganghellor
Dau Gomisiynydd	Wedi'u penodi gan yr Ysgrifennydd Gwladol
Asesydd	Cofrestrydd Cyffredinol Cymru a Lloegr
Asesydd	Cyfarwyddwr Cyffredinol yr Arolwg Ordans
Ysgrifennydd	Swyddog wedi'i benodi gan yr Ysgrifennydd Gwladol i arwain yr Ysgrifenyddiaeth

Swyddogaeth y Comisiwn Ffiniau i Gymru yw adolygu cynrychiolaeth pobl Cymru yn Nhŷ'r Cyffredin yn barhaus. Yn benodol, mae Deddf 1986 (fel y'i diwygiwyd) yn mynnu bod y Comisiwn yn cynnal arolwg cyffredinol o'r holl etholaethau Seneddol bob pum mlynedd.

Wrth gynnal arolwg, mae'n ofynnol i'r Comisiwn Ffiniau i Gymru gyhoeddi argymhellion, gwahodd cynrychiolaethau ynglŷn â'r cynigion, a rhoi ystyriaeth i unrhyw gynrychiolaethau. Rhaid i'r Comisiwn gynnal o leiaf dau, ac nid mwy na phump o Wrandawiadau Cyhoeddus yng Nghymru.

Pan fydd y Comisiwn wedi penderfynu ar ei argymhellion terfynol ar gyfer Cymru, bydd yn paratoi ac yn cyflwyno adroddiad ysgrifenedig ffurfiol i Llefarydd Tŷ'r Cyffredin. Ar ôl i'r Llefarydd dderbyn adroddiad terfynol y Comisiwn, mae'n rhaid iddo ei gyflwyno gerbron y Senedd. Pan fydd adroddiadau gan y 4 Comisiwn Ffiniau yn y Deyrnas Unedig wedi cael eu cyflwyno gerbron y Senedd, mae'n rhaid i'r Ysgrifennydd Gwladol neu Weinidog Swyddfa'r Cabinet gyflwyno drafft o Orchymyn yn y Cyfrin Gyngor i'w Mawrhydi yn Ei Chyngor i weithredu'r argymhellion yn yr adroddiadau. Wrth baratoi'r drafft, ni chaiff y Llywodraeth addasu argymhellion unrhyw un o'r Comisiynau Ffiniau Seneddol, oni bai y gofynnwyd iddi wneud hynny'n benodol (yn ysgrifenedig a chyda rhesymau) gan y Comisiwn Ffiniau Seneddol

perthnasol. Ar ôl i'r Gorchymyn yn y Cyfrin Gyngor gael ei wneud, bydd yr etholaethau newydd yn dod i rym yn yr etholiad cyffredinol nesaf. Mae'n rhaid i unrhyw is-etholiadau a gynhelir yn y cyfamser gael eu cynnal ar sail yr hen etholaethau (presennol).

2. Trosolwg o 2020 - 21

Y pwyslais ar gyfer 2020 – 21 oedd sicrhau bod y Comisiwn yn parhau i gydymffurfio â Safonau'r Gymraeg.

Yn ystod y flwyddyn, mae'r Comisiwn wedi gallu cynyddu nifer y staff sy'n siaradwyr Cymraeg yn ei weithlu i bump (33%) a pharhau i wella ei allu i ddarparu gwasanaeth Cymraeg effeithiol i'w randdeiliaid. Mae'r Comisiwn hefyd wedi darparu cymorth i aelodau staff a ddechreuodd gyrsiau 'Dysgwyr' trwy roi amser i ffwrdd i fynychu dosbarthiadau yn ogystal ag ariannu cost y cyrsiau. Yn ogystal, mynychodd dau uwch aelod o'r staff gwrs hyfforddi 'Arwain mewn Gwlad Ddwieithog' a ddarparwyd gan Academi Wales.

Fel llawer o gyrff cyhoeddus eraill, symudodd y Comisiwn i weithio o gartref yn sgil y pandemig. Trwy gydol y cyfnod hwn, mae'r Comisiwn wedi gallu parhau i ddarparu gwasanaeth ffôn Cymraeg i'w randdeiliaid.

Yn ystod y flwyddyn, ni chodwyd unrhyw gŵynion ynghylch y modd yr oedd y Comisiwn yn gweithredu'r safonau.

3. Gweithredu'r Safonau

Safonau Cyflenwi Gwasanaethau

O ran gohebiaeth, cynhyrchwyd pob un o'r llythyrau a'r negeseuon e-bost gweithdrefnol a anfonwyd fel rhan o'r broses arolygu yn y Gymraeg a'r Saesneg, a'u hanfon ar yr un pryd. Ar gyfer gohebiaeth arall, rhoddwyd system dewis iaith ar waith. Lle nad yw'r dewis iaith yn hysbys, caiff gohebiaeth ei hanfon yn y Gymraeg a'r Saesneg. Mae'r Comisiwn yn parhau i gynnal cronfa ddata sy'n cofnodi dewis iaith unigolion rydym yn gohebu â hwy. (Safonau rhif 1 i 7).

Mae gweithdrefnau ar waith ynglŷn ag ateb y prif rif ffôn, ac mae ffôn ateb Cymraeg ar waith (Safonau rhif 8 i 22).

Mae gweithdrefnau ar waith ynglŷn â'r trefniadau angenrheidiol ar gyfer cynnal cyfarfodydd. Wrth drefnu cyfarfodydd, mae'r Comisiwn hefyd yn gweithio ar y cyd â chyrrff cyhoeddus eraill sy'n ddarostyngedig i Safonau'r Gymraeg h.y. awdurdodau lleol. (Safonau rhif 24 i 30).

Ni chynhaliodd y Comisiwn unrhyw ddigwyddiadau cyhoeddus yn ystod y flwyddyn (Safonau rhif 31 i 34).

Cyhoeddwyd yr holl ddogfennau a luniwyd i'r cyhoedd yn y Gymraeg a'r Saesneg, a hynny ar yr un pryd (Safonau rhif 36, 44 a 45).

Ni chynhyrchwyd unrhyw ffurflenni a oedd ar gael i'r cyhoedd yn ystod y flwyddyn (Safonau rhif 46 i 47).

Mae'r holl dudalennau ar wefan y Comisiwn yn gwbl weithredol ac ar gael yn y Gymraeg a'r Saesneg (Safonau rhif 48, 51 a 52).

Caiff y cyfryngau cymdeithasol eu defnyddio yn y Gymraeg a'r Saesneg (Safonau rhif 54 a 55).

Lluniwyd pob arwydd a hysbysiad yn y Gymraeg a'r Saesneg i'r safon ofynnol. (Safonau rhif 57 i 59, 65 a 66).

Mae nifer y staff yn y Comisiwn sy'n medru'r Gymraeg wedi galluogi'r Comisiwn i ddarparu gwasanaeth derbynfa Cymraeg, yn ôl y gofyn (Safon rhif 61).

Lluniwyd holl ddeunyddiau contractau yn y Gymraeg a'r Saesneg, a dilynwyd y gweithdrefnau trin priodol (Safonau rhif 72, 73, 75 a 76).

Ni chyflwynwyd unrhyw wasanaeth Cymraeg newydd ac nid oedd unrhyw newid i'r hunaniaeth gorfforaethol yn ystod y flwyddyn (Safonau rhif 77 i 79).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau cyflenwi gwasanaethau sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut y cydymffurfir â hwy, mae'r rhain i'w gweld yn nogfen Polisi a Gweithdrefnau Safonau'r Gymraeg CFfDLC, sydd wedi'i chyhoeddi ar wefan CFfDLC ac sydd ar gael yn y swyddfa (Safonau rhif 149 a 153).

Mae Polisi Cwynion Safonau'r Gymraeg CFfDLC ar gael ar y wefan ac yn y swyddfa (Safonau rhif 150 i 151).

Mae'r ddogfen hon yn ffurfio adroddiad blynyddol y Comisiwn mewn perthynas â'r safonau cyflenwi gwasanaethau (Safon rhif 152).

Ni ofynnodd Comisiynydd y Gymraeg am unrhyw wybodaeth yn ymwneud â'r safonau cyflenwi gwasanaethau yn ystod y flwyddyn (Safon rhif 154).

Safonau Llunio Polisi

Dechreuodd y Comisiwn waith ar Arolwg 2023 yn ystod y flwyddyn a chynhaliwyd Aseiad o Effaith Polisi ar yr Iaith Gymraeg. Fe cyflawnwyd hwn ym Mis Ebrill 2021. (Safonau rhif 84 i 89).

Ni chafodd unrhyw ymchwil newydd ei chynnal na'i chomisiynu yn ystod y flwyddyn (Safonau rhif 91 i 93).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau llunio polisi sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut y cydymffurfir â hwy, mae'r rhain i'w gweld yn nogfen Polisi a Gweithdrefnau Safonau'r Gymraeg CFfDLC, sydd wedi'i chyhoeddi ar wefan CFfDLC ac sydd ar gael yn y swyddfa (Safonau rhif 155 a 157).

Mae Polisi Cwynion am y Gymraeg CFfDLC ar gael ar y wefan ac yn y swyddfa (Safon rhif 156).

Mae'r ddogfen hon yn ffurfio adroddiad blynyddol y Comisiwn mewn perthynas â'r safonau llunio polisi (Safon rhif 158).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau llunio polisi sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut y cydymffurfir â hwy, mae'r rhain i'w gweld yn nogfen Polisi a Gweithdrefnau Safonau'r Gymraeg CFfDLC, sydd wedi'i chyhoeddi ar wefan CFfDLC ac sydd ar gael yn y swyddfa (Safon rhif 159).

Ni chafwyd unrhyw gais am wybodaeth yn ymwneud â'r safonau llunio polisi yn ystod y flwyddyn (Safon rhif 160).

Safonau Gweithredol

Mae Polisi Defnyddio'r Gymraeg yn y Gwaith ar waith a rhoddwyd copi ohono i bob aelod o'r staff (Safon rhif 94).

Caiff dewis iaith yr holl staff newydd a phresennol ei gasglu a gweithredir yn unol â hynny (Safonau 95 i 100).

Rhoddwyd gweithdrefn ar waith i sicrhau y caiff unrhyw bolisiâu staffio newydd neu ddiwygiedig eu cyhoeddi yn Gymraeg a Saesneg (Safonau 101 i 107).

Mae gweithdrefnau ar waith ar gyfer cwynion gan aelodau staff ac ymateb iddynt, ac maent wedi'u cynnwys yn y Polisi Defnyddio'r Gymraeg yn y Gwaith (Safonau 108, 108A, 110 a 111).

Mae gweithdrefnau ar waith yn ymwneud â materion disgyblu ac maent wedi'u cynnwys yn y Polisi Defnyddio'r Gymraeg yn y Gwaith (Safonau 112, 112A, 114 a 115).

Yn sgil y pandemig, mae'r Comisiwn wedi canolbwyntio ei ymdrechion ar symud ei staff i weithio o bell a chyflawni Rhaglen Arolygon Etholiadol 2017. Gwaith cyfyngedig sydd wedi'i wneud mewn perthynas â'r fewnwyd, fodd bynnag, gyda rheolwr Cyfathrebu ac Ymgysylltu newydd wedi'i benodi, bydd y gwaith hwn yn cael ei ddwyn yn ei flaen drwy ddeiliad y swydd yn awr. (Safonau 118, 120 to 123).

Cynhaliwyd asesiad o sgiliau Cymraeg yr holl staff, a chaiff ei gynnal a'i ddiweddarau ar gyfer staff newydd (Safon 123), Atodiad 1.

Mae pob aelod o staff wedi cael gwybod am gyfleoedd i gael hyfforddiant yn yr iaith Gymraeg a chânt eu hannog i fanteisio arnynt. Yn ogystal, caiff aelodau staff newydd eu hannog i fynychu hyfforddiant ymwybyddiaeth o'r Gymraeg. Rhoddwyd copi o'r Polisi Defnyddio'r Gymraeg yn y Gwaith a dogfen Polisi a Gweithdrefnau Safonau'r Gymraeg CFfDLC i bob aelod o staff er mwyn iddynt ddeall dyletswydd y Comisiwn i weithredu'n unol â Safonau'r Gymraeg a sut y gellir defnyddio'r Gymraeg yn y gweithle (Safonau 126 i 129).

Rhoddwyd geiriad a chyfarwyddiadau priodol i'r holl staff yn ymwneud â llofnodion e-bost a manylion cyswllt (Safonau 130 a 131).

Rhoddwyd trefniadau priodol ar waith yn ymwneud â sgiliau Cymraeg swyddi, a hysbysebu a llenwi swyddi gwag (Safonau 132 i 133B, 135 i 136). Ceir manylion am y swyddi a hysbysebwyd yn Atodiad 2.

Ni osodwyd unrhyw arwyddion newydd yn ystod y flwyddyn (Safonau 137 i 139).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau gweithredu sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut y cydymffurfir â hwy, mae'r rhain i'w gweld yn nogfen Polisi a Gweithdrefnau Safonau'r Gymraeg CFfDLC, sydd wedi'i chyhoeddi ar wefan CFfDLC ac sydd ar gael yn y swyddfa (Safonau rhif 161 a 163 a 165).

Mae Polisi Cwynion am y Gymraeg y Comisiwn ar gael ar wefan CFfDLC ac yn y swyddfa (Safon rhif 162).

Mae'r ddogfen hon yn ffurfio adroddiad blynyddol y Comisiwn mewn perthynas â'r safonau gweithredu (Safon rhif 164).

Ni chafwyd unrhyw gais am wybodaeth yn ymwneud â'r safonau gweithredu yn ystod y flwyddyn (Safon rhif 166).

Safonau Cadw Cofnodion

Ni chafwyd unrhyw gwynion yn ymwneud â chydymffurfiaeth y Comisiwn â'r Safonau na'r iaith Gymraeg yn ystod y flwyddyn (Safonau 141 i 143).

Crëwyd Cofnod Cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg ac fe'i cynhelir er mwyn sicrhau bod cofnod o gydymffurfiaeth â'r safonau ar gael (Safonau 144 i 148).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau cadw cofnodion sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut y cydymffurfir â hwy, mae'r rhain i'w gweld yn nogfen Polisi a Gweithdrefnau Safonau'r Gymraeg, sydd wedi'i chyhoeddi ar wefan CFfDLC ac sydd ar gael yn y swyddfa (Safon rhif 167).

Ni chafwyd unrhyw gais am wybodaeth yn ymwneud â'r safonau cadw cofnodion yn ystod y flwyddyn (Safon rhif 168).

Atodiad 1

Sgiliau Cymraeg Staff: Safon 123

Mae'r tabl hwn yn manylu ar yr aelodau staff a oedd â sgiliau yn y Gymraeg ar ddiwedd 2020/21 (Mawrth 2021). Mae'r ffigurau wedi'u seilio ar y cofnodion a gedwir yn unol â Safon 123.

Sgiliau (Lefelau 0-5)	0	1	2	3	4	5	Cyfanswm
Gwranddo	5	5	0	0	0	5	15
Darllen	4	5	1	0	0	5	15
Siarad	6	4	0	0	2	5	15
Ysgrifennu	7	3	0	0	2	5	15

Atodiad 2

Recriwtio i Swyddi: Safon 132

Mae'r tabl isod yn dangos nifer y swyddi a hysbysebwyd yn 2020-21 o dan bob un o'r gofynion ar gyfer sgiliau Cymraeg. Mae'r ffigurau'n adlewyrchu'r cofnodion a gedwir yn unol â Safon 132.

Cymraeg yn Hanfodol	1
Cymraeg yn Ddymunol	1
Angen Dysgu'r Gymraeg	0
Nid yw'r Gymraeg yn Angenrheidiol	0